

Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében

Tudományos konferencia Piliscsabán

A Pázmány Péter Katolikus Tudományegyetem április 25-én jelentős tudományos eseménynek adott otthont. „Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében” címmel az egyetem Történettudományi Intézete és Újkori Eszmetörténeti Műhelye rendezte azt a doktori kollokviummal egybekötött piliscsabai konferenciát, amelyen neves előadók s fiatal kutatók ismertethették legújabb eredményeiket. Az eszmece-re hatósugara nemcsak tematikájában, hanem földrajzi értelemben is átvált a határokon, mivel a térség számos kiemelkedő tudományos műhelye is képviseltette magát. A rendező intézmény történettudományi doktori iskolája mellett az Oldenburgi, a Babeş-Bolyai, a Közép-Európai, a Debreceni és az Eötvös Loránd tudományegyetemek, valamint a Magyar Országos Levéltár, az MTA Néprajzi Kutatóintézete s Történettudományi Intézete képviselői voltak jelen. A konferenciát *dr. Fröhlich Ida* egyetemi tanár, az egyetem dékánja nyitotta meg. Az erdélyi diaszpóra üdvözlését *Szakács Endre*, a szamosújvári örmény katolikus egyházközség plébánosa tolmácsolta. A Stephanaeum épületének Dienes Valéria és Pázmány-termeiben négy szekcióban összesen húsz – az erdélyi örmény kolónia történelméhez szorosán kötődő – előadást hallgathattak meg az érdeklődők. A kolónia életének ismerője örömmel nyugtázhatta, hogy az erdélyi örménység múltjának szinte minden lényeges tényezője felbukkant a sokszínű előadásokban. A céhek és társulatok, az örmény származású országgyűlési képviselők, a térségközi szellemi kapcsolatok egyaránt szóba kerültek. Az Armenia folyóirat jelentőségének elemzése, a szamosújvári árvaház történetének feldolgozása arra is utal, hogy a kolónia történelmének, művelődéstörténetének részletes és pontos jövőbeni feltérképezése csak több kutató együttes munkája eredményeként valósulhat meg. A művészettörténeti és egyháztörténeti előadások arra engedtek következtetni, hogy e területeken a mindeddig tanulmányozatlan gazdag anyag tovább árnyalhatja-alakíthatja ismereteinket.

A rendezvény időpontja hagyományosan az örmény népi emléknapjához, április 24-hez kötődik. A negyedik szekció késő délutáni előadásai is e – Magyarországon nagyon kevésbé kutatott és ismert – tragédiához kapcsolódtak. A 2005-ös armenisztikai konferencia anyagából készült igényes tanulmánykötetet *dr. Kránitz Mihály* tanszékvezető egyetemi tanár mutatta be.

A kérdéskör ismerőjében felmerül a gondolat, hogy jó lenne a kutatások hatósugarát az anyaországgig terjeszteni. Bekapcsolódnai az örmény történettudomány áramkörébe, mert az erdélyi örménység tör-

ténelmének, kultúrájának, vallási gyakorlatának, életmódjának számos eleme teljességében csak az anyaországi vonatkozások ismeretében érthető meg.

Az idei konferencia sikeréhez támogatóként az örmény önkormányzatok és civil szerveződések is hozzájárultak. Amennyiben ezeket a forrásokat a jövőben, hosszú távon is biztosítják, úgy talán hazánkban is kialakulhat egy eddig nagyon hiányzó armenisztikai műhely, s magyar tudományos életben is képviselőt nyerhet az a tudományág, amely más nyugat-európai országokban már nagy múlttal és gazdag szakirodalommal rendelkezik.

A negyedik magyarországi armenisztikai konferencia sikere, látogatottsága és színvonala nagy eredményekre jósolt.

A hagyományokról, a tudományos eredményekről és egy armenisztikai műhely létrehozásáról három olyan személyiséget kérdeztünk meg, akik nagyon sokat tettek az eddigi tanácskozások – különösen az idei tudományos rendezvény – sikerre viteléért.

Dr. Fröhlich Ida, egyetemi tanár, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara dékánja

Az első armenisztikai konferenciát Bánki Magyar Attila – az Országos Örmény Önkormányzat képviselője – kezdeményezésére rendezte meg az egyetemünk. Célunk akkor elsősorban a figyelem felkeltése volt. Karunkon jelentős a tudományos kapacitás, ezért szerettük volna az itt működő tanárok, kutatók figyelmét felhívni ilyen témák kutatásának lehetőségére. Az 1998-ban és 1999-ben rendezett konferenciákon – érthetően – még nagy többségben voltak a meghívott külső előadók. Néhány év kihagyás után már saját diákjaink jelentkeztek az örmény témákkal. Kovács Bálint hallgatónk nevét említeném elsőként, aki ma doktori iskolánk hallgatója, és disszertációját az erzsébetvárosi örményekről készíti. Természetesen nem egyedül dolgozott és dolgozik ma sem. A kis diákcsoport komoly erőfeszítéseket tett: nyelvet tanultak, levéltári forrásokat tanulmányoztak, és sok újdonságnak számító adatot hoztak a felszínre, illetve dolgoztak fel. A két éve újból megszervezett konferenciák programjának témája az erdélyi örmény diaszpóra, és gerincét az említett diákcsoport munkája képezi. Persze, a korábbiakhoz hasonlóan számos előadót is meghívunk.

A mostani előadások legtöbbje komoly forrástanulmányokon és saját kutatáson alapul. Témájuk inkább történeti, ezért a konferenciaszervezést is a Történettudományi Intézet vállalta fel. Az ő programjukban szerepel a diaszpórák – így az örmény – kutatása is. Az előadásokban sok szó esik az erdélyi örmények műveltségéről, kultúraörző és kultúrateremtő szerepéről, s így a Történettudományi Doktori Iskola Újkori Eszmetörténeti Műhelyének profiljához is kapcsolódnak.

A Pázmányon nincs külön armenisztika szak, és ilyen indítást a jövőben sem engedhetjük meg magunknak. Nyelvtanulásra azonban korábban is volt és a jövőben is lesz lehetőség. Úgy gondolom: nem a szak a fontos, hanem egy műhely létrejötte. Az, hogy legyen egy olyan, az örménységgel, az örmény kultúrával kapcsolatos, jól körvonalazott témakör, amely elhivatott kutatókat mondhat a magáénak, és amely érdeklődő diákokat vonz. Ilyen témakör az erdélyi örménység – mint diaszpóra-közösség – története és kultúrája. Erről évek óta igen eredményes, publikációkban is megmutatózó munka folyik a Pázmányon a Történeti Intézet és a Történeti Doktori Iskola keretein belül. Tagjai sikerrel vettek részt az Országos Tudományos Diákkörök konferenciáján és más rendezvényeken is.

A néhány éve elkezdett forrásfeltáró munkájukat folytatják ma is. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem központja lehet az erdélyi örménységgel kapcsolatos tudományos kutatásoknak.

Dr. Óze Sándor, egyetemi tanár, az Újkori Eszmetörténeti Program vezetője (Pázmány Péter Katolikus Egyetem)

Az idei konferenciát – amely tulajdonképpen doktori kollokvium – az egyetemünkön működő Történettudományi Doktori Iskola Új- és legújabb kori Műhelye rendezte más egyetemek bevonásával. A műhely a Kárpát-medence és Közép-Európa viszonylatában vizsgálja a felekezetek és az identitás változásait. Több olyan kutató hallgatónk is van, aki örmény vallással, egyháztörténettel és nemzetiséggel foglalkozik. A konferenciák anyaga az erdélyi területen gyűjtött forráskutatáson alapszik. Minden évben igyekszünk új kutatási területet feltérképezni. A tavalyi konferencia az erzsébetvárosi, a mostani a szamosújvári nyári kutatótáborok gyűjtéseivel kapcsolódott. Ezt a munkát hallgatóink jövőre Gyergyóban folytatják.

Az idei rendezvény sikere, az érdeklődés érzékelhető megnövekedése örömmel tölt el. Úgy láttam, hogy ez a tudományos fórum Magyarországon, és Erdélyben is kezd elfogadottá válni. Még azoknak a korszakkal foglalkozó kutatóknak a körében is, akik a tavalyi rendezvényünkre csak érdeklődőként jöttek el. Örültem, hogy a doktori kollokviumra az ország több egyeteméről és kutatóhelyéről, továbbá Erdélyből és Németországból is képviseltették magukat az oktatók, a kutatók és a doktoránsok.

Kovács Bálint, történész, doktorandus (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Történettudományi Doktori Iskola)

Szemináriumvezető tanárom, Óze Sándor kért fel, hogy a Budapesten megrendezendő nemzetközi örmény-kiállítás kapcsán nézzek utána az erzsébetvárosi örményeknek. Az erdélyi kutatásokat mainzi, majd római ösztöndíjak követték. Egyrészt az idegen nyelvű szakirodalmat, másrészt a római levéltárakban az erdélyi örmények egyháztörténetét vizsgáltam. Talán nehezen hihető, de az erdélyi örmények egyházáról a XVII. század végéről s a XVIII. század elejéről Rómában maradtak fenn a leggazdagabb források. A kutatások hatására egyre jobban kezdett érdekelni az örménység története. Elsősorban a magyarság sorskérdéseihez hasonló, sok közös vonásra lettem figyelmes.

Célom az erdélyi örmény kultúra minél teljesebb körű feldolgozása. Fontosnak tartom, hogy ezt ne sajátítsuk ki magunknak, hanem más intézeteket – így a Babeş-Bolyai Tudományegyetemet is – bevonva, együtt tárjuk fel a közösség múltját. A kutatások jövőjét azokon a területeken látom különösen megvalósíthatónak, amelyekhez szélesebb körű forrásaink vannak. Szinte teljesen ismeretlen az örmény plébániákon fennmaradt könyvtárak állománya, amelyek feldolgozásával az erdélyi örmények művelődési rétegeit lehetne bemutatni. Bár az erdélyi örményekről fennmaradt levéltári anyag csak kis részben örmény nyelvű, az egyháztörténet mellett fontosnak tartanám az erdélyi örmény történeti szövegek, források nyelvészeti, történelmi szempontok alapján történő bemutatását is.

Mostani konferenciánkon az előadók valamennyien források bemutatására alapozták előadásukat, apró elemekből építkezve, így a későbbiben egy nagyobb egész megformálása válik lehetővé. A tavalyi konferencián hét előadás hangzott el, ezeket az örmény kisebbségi önkormányzatok támogatásával kiadtuk. Most már jóval bőségebb volt az elhangzott anyag, de szeretnénk, ha szintén megjelenhetne, s minél előbb valamennyi előadás.

Nehéz dolga van annak, aki ma Magyarországon komolyan szeretne foglalkozni az örménység történetével, ugyanakkor igen fontos feladatot is vállal. Minden nemzeti kisebbségnek megvan a saját egyetemi tanszéke, kutatóintézete, olyan nyelveket is lehet egyes egyetemeken tanulni, mint például a mongol. Ehhez képest annak az örmény kisebbségnek a nyelvét, amely több mint három évszázada él nagyobb számban a Kárpát-medencében s ma is jelentős lélekszámú, önálló tanszéken, kutatóintézetben nem lehet elsajátítani. Az e nemzeti kisebbséggel kapcsolatos kutatásoknak nincs Magyarországon megfelelő fóruma. Azt hiszem a mai nemzedék feladata megteremteni azt a kutatóműhelyt, amely képes az erdélyi örmények történetét abba a tudományágba integrálni, amelyet armenisztikának nevezünk. Ehhez szükséges a nyelvi kompetencia megszerzése, illetve a történettudományi kutatások elindulása. Mindezek mellett fontosnak tartom, hogy Magyarországon is legyen képviselete azoknak a történeti problémáknak, amelyek egyre jobban „átpolitizálódnak”, ugyanakkor szakszerű megközelítésben nálunk alig lehet hallani róluk. Elsősorban az örmény népiértékre gondolok. Szeretnénk, ha a témáról önálló, magyar nyelvű kötet jelenhetne meg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Intézetének közreműködésével.

A hazai armenisztikai kutatóműhely létrehozása nemcsak a tudományos körök számára lenne szükséges. A Magyarországon élő örmény nemzetiségűek is fájdalmasan nélkülözik azt a tudományos fórumot, amellyel más nemzeti kisebbségek rendelkeznek, s amely éppen a tudományos objektivitásával garantált ismeretek közvetítésével tudna magas fokon segítséget nyújtani az identitás megőrzésében. Egy ilyen termékeny tudományos műhely fenntartásához – ahogyan a konferencia sikere is igazolja – az önkormányzatok szponzori tevékenysége szükséges és elengedhetetlen feltétel.

Dzsojtján-Krajcsir Pirooska